

४३ ॥ श्रद्धा आस्तिक्यबुद्धिः सैव धर्मस्य मुख्यं लक्षणं ज्ञापकं श्रद्धाहीनं सर्वव्यर्थमित्यर्थः देवयानाः देवयानमार्गं प्राप्नुयायाः ॥ ४४ ॥ एतेषां अन्यतमं धर्मयः पृथक् भिन्नं एकमेव अध्यास्ते दृढमाश्रयनिःका
लकमेण चित्तशुद्धिपरिपाके सति भूतानां प्रभवाप्ययौ स्वनिष्ठावितिसदैव निमेषोन्मेषमात्रेकालेऽनवरतं पश्यति एतेन दृष्टिरेव हृदि रित्युक्तं भवति ॥ ४५ ॥ हेतुना युक्त्या विषयस्थानि बुद्धिगोचराणि बुद्धिस्था
नि ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ विशेषाः शब्दादयो विशेषगुणाः एकाचेति पुरुषग्रहणं ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ सर्वलोकांस्तमश्नुते सार्वार्थ्यं लभते य एवं वेदाहं ब्रह्मास्मीति सदसं सर्वं भवतीति श्रुतेः ॥ ५० ॥ इत्याश्वमेधिके
पर्वणि नैलकंठीये भारतभावदीपे पंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥

वानप्रस्थं द्विजातीनां त्रयाणामुपदिश्यते ॥ सर्वेषामेव वर्णानां गार्हस्थ्यं तद्विधीयते ॥ ४३ ॥ श्रद्धालक्षणमित्येवं धर्मधीराः प्रचक्षते ॥ इत्येवं देवयानावः पंथानः
परिकीर्त्तिताः ॥ सद्विध्यासि तार्धैः कर्मभिर्धर्मसेतवः ॥ ४४ ॥ एतेषां पृथग्गद्यास्ते यो धर्मसंशितव्रतः ॥ कालात्पश्यति भूतानां सद्वप्रभवाप्ययौ ॥ ४५ ॥ अत
स्तत्त्वानिवक्ष्यामि याथातथ्ये न हेतुना ॥ विषयस्थानि सर्वाणि वर्त्तमानानि भागशः ॥ ४६ ॥ महानात्मा तथैव व्यक्तमहंकारस्तथैव च ॥ इन्द्रियाणि दशैकं च महा
भूतानि पंच च ॥ ४७ ॥ विशेषाः पंच भूतानां मिति सर्गः सनातनः ॥ चतुर्विंशतिरेका च तत्त्वसंख्या प्रकीर्त्तिता ॥ ४८ ॥ तत्वानामथ यो वेद सर्वेषां प्रभवाप्ययौ ॥ स
धीरः सर्वभूतेषु न मोहमधिगच्छति ॥ ४९ ॥ तत्त्वानियो वेदयते यथा तथं गुणां श्रसर्वा निखिलाश्च देवताः ॥ विधूतपाप्मा प्रविमुच्य बन्धनं सर्वलोकानमलान्समश्नु
ते ॥ ५० ॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि अनुगीता पर्वणि गुरुशिष्यसंवादे पंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥
द्रिक्तं सर्वव्यापि ध्रुवं स्थिरं ॥ नवद्वारं पुरं विद्या त्रिगुणं पंचधा तु कं ॥ १ ॥ एकादशपरिक्षेपं मनो व्याकरणात्मकं ॥ बुद्धिस्वामिकमित्येतत्परमेकादशं भवेत् ॥ २ ॥

द्यात्साम्योपेतं गुणत्रयमव्यक्तपदार्थः तच्च सर्वकार्यव्यापि ध्रुवं अविनाशि स्थिरं अचंचलं निरारंभमिति यावत् तदेवाव्यक्तमुद्रिक्तं सत्यं च धातुकं भूतपंचकं नवद्वारं पुरं च विद्या तेषां तत्कार्यत्वात् पंचखादीनि न
वतु भोक्तारं प्रति विषयप्रवेशद्वाराणि पंच श्रोत्रादीनि मनो बुद्धिप्राणो भिमानाख्यो हंकारश्च पुरं शरीरं ॥ १ ॥ परितः क्षिप्यते विषयभोगवासनया जीवात्मा यैस्ते परिक्षेपा इन्द्रियाणि मनसैव व्याकरणं व्यक्तीभावो
येषां तैसं कल्पयानयो विषयाः तदात्मकं पुरं बुद्धिस्वामिकं च पुरं एतदेव पुरं परब्रह्म तत्राध्यस्तत्वात् एकादशं इन्द्रियं मनस्तन्मात्रं च न केवलं भोग्यमेव मनः कल्पितं अपि तु भोक्ता भोग्यं भोगोपकरणं च सर्वमनोमात्र
मित्यर्थः तद्वा इदं मनस्येव परमं प्रतिष्ठितं यद्विदं किंचेति श्रुतेः ॥ २ ॥